

Верховний
Суд

ОГЛЯД судової практики Верховного Суду

щодо визнання спадщини відумерлою

Рішення, внесені до ЄДРСР,
з 2018 до 2025 року

Зміст

I. Дія в часі норм законодавства про відумерлу спадщину	5
1.1. Як обчислюється строк для визнання спадщини відумерлою, передбачений в абз. 2 п. 5 Прикінцевих та перехідних положень ЦК України?.....	5
1.2. До кого переходить спадщина, якщо вона відкрилася до 01 липня 2003 року і не була прийнята спадкоємцями у шестимісячний строк ?.....	6
II. Правовий режим відумерлої спадщини	7
2.1. Коли спадщина набуває режиму відумерлої?.....	7
2.2. Чи є територіальна громада спадкоємцем при набутті відумерлої спадщини?.....	8
2.3. Чи є присічним річний строк для подання заяви про визнання спадщини відумерлою?.....	9
2.4. Чи можливо визнати спадщину відумерлою, якщо є спадкоємці, які прийняли спадщину?.....	10
2.5. Чи може бути нараховану, але не отриману пенсію спадкодавця кваліфіковано як відумерлу спадщину?.....	11
2.6. Чи може бути визнано відумерлою спадщиною квартиру, якщо член житлово-будівельного кооперативу повністю вніс свій пайовий внесок за квартиру до 2013 року?.....	13
2.7. Які обов'язки виконує територіальна громада після набуття відумерлої спадщини?.....	14
III. Суб'єкти звернення із заявою про визнання спадщини відумерлою	15
3.1. Чи має право кредитор спадкодавця звернутися із заявою про визнання спадщини відумерлою?.....	15
3.2. Чи має право поручитель звернутися до суду із заявою про визнання спадщини відумерлою?.....	18
IV. Процесуальні аспекти розгляду справ про визнання спадщини відумерлою	19
4.1. Які документи / докази додаються до заяви про визнання спадщини відумерлою?.....	19
4.2. Які наслідки може зумовити невідповідність заяви про визнання спадщини відумерлою вимогам ст. 335 ЦПК України?.....	20

4.3. Який судовий збір сплачується, якщо прокурор подає заяву про визнання спадщини відумерлою в інтересах держави в особі органу місцевого самоврядування?.....	21
4.4. Що означає безспірність вимог у справі про визнання спадщини відумерлою?.....	22
4.5. Який правовий наслідок наявності спору про право у справі за заявою про визнання спадщини відумерлою?.....	24
4.6. Як залучають заінтересованих осіб до участі у справі про визнання спадщини відумерлою?.....	25
V. Оскарження рішення суду першої інстанції про визнання спадщини відумерлою особою, яка не є учасником справи.....	26
5.1. У яких випадках особа, яка не була учасником справи, може оскаржити рішення про визнання спадщини відумерлою?.....	26
5.2. Чи може особа, яка звернулася до суду із заявою про встановлення факту проживання зі спадкодавцем однією сім'єю, оскаржити рішення про визнання спадщини відумерлою як особа, яка не брала участі у справі?.....	28
5.3. Чи може орендар як особа, яка не брала участі в розгляді справи, оскаржувати рішення суду про визнання спадщини відумерлою?.....	29
VI. Спосіб відновлення інтересу територіальної громади.....	30
6.1. Який спосіб захисту інтересу територіальної громади при відчуженні спадкового майна добросовісному набувачу?.....	30

Перелік скорочень

АКІБ «УкрСиббанк»	Акціонерний комерційний інноваційний банк «УкрСиббанк»
АТ	Акціонерне товариство
АТ КБ «ПриватБанк»	Акціонерне товариство Комерційний банк «ПриватБанк»
ВДВС	Відділі державної виконавчої служби
ВС	Верховний Суд
ВП ВС	Велика Палата Верховного Суду
ВС у складі ОП КЦС	Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду
виконком	Виконавчий комітет
КП	Комунальне підприємство
ОТГ	Об'єднана територіальна громада
ОКВПТГ	Обласне комунальне виробниче підприємство теплового господарства
ПП	Приватне підприємство
РДА	Районна державна адміністрація
рф	російська федерація
УПФУ	Управління Пенсійного фонду України

I. Дія в часі норм законодавства про відумерлу спадщину

1.1. Як обчислюється строк для визнання спадщини відумерлою, передбачений в абз. 2 п. 5 Прикінцевих та перехідних положень ЦК України?

За ЦК УРСР спадщина автоматично переходила до держави у разі відсутності спадкоємців або їх відмови від спадщини, без необхідності вчинення державою будь-яких дій щодо її прийняття. Однорічний строк для визнання спадщини відумерлою, встановлений ЦК України, може обчислюватися не раніше 01 липня 2003 року і застосовується лише до спадщини, що відкрилась після цієї дати та не була прийнята спадкоємцями згідно з нормами ЦК УРСР

Волочиська міська ОТГ звернулася до суду із заявою про визнання спадщини відумерлою та передачу нерухомого майна в комунальну власність, мотивуючи заяву тим, що в 1996 році в м. Саратові, рф, померла спадкодавиця, після смерті якої відкрилась спадщина, що складається з права на земельну частку (пай). Спадкоємці, які б прийняли спадщину у встановленому законом порядку, відсутні.

Суд першої інстанції, з висновком якого погодився апеляційний суд, у задоволенні заяви відмовив з огляду на те, що спадщина після смерті спадкодавці відкрилась у 1996 році, тобто під час дії ЦК УРСР 1963 року, який не передбачав можливості набуття органами місцевого самоврядування права на спадкове майно в порядку визнання спадщини відумерлою.

ВС у складі ОП КЦС з висновками судів погодився зазначивши, що до спірних відносин підлягає застосуванню ЦК УРСР, яким не передбачалась можливість визнання спадщини відумерлою, оскільки після смерті спадкодавця протягом шестимісячного строку для прийняття спадщини ніхто спадщину не прийняв, то відповідно до ст. 555 ЦК УРСР спадкове майно за правом спадкоємства перейшло до держави.

Під відкриттям спадщини розуміють настання певних юридичних фактів, що зумовлюють виникнення спадкових правовідносин. При цьому як юридичний факт відкриття спадщини характеризується двома параметрами: часом відкриття; місцем відкриття. Час відкриття спадщини має важливе значення, оскільки на час відкриття спадщини визначаються, зокрема: склад спадщини; коло спадкоємців; матеріальний закон, який буде застосовуватись до спадкових відносин.

За загальним правилом дія актів цивільного законодавства в часі має футороспективний характер, тобто спрямована на майбутнє. Законодавець передбачив, що акти цивільного законодавства регулюють відносини, які виникли з дня набрання ними чинності. Проте із загального правила про застосування актів цивільного законодавства до прав та обов'язків, що виникли

з моменту набрання ними чинності, у абз. 2 п. 5 Прикінцевих та перехідних положень ЦК України передбачено виняток.

У ЦК УРСР законодавець, на відміну від ЦК України та існування конструкції відумерлої спадщини, передбачав автоматичний перехід спадщини за правом спадкоємства до держави. Будь-яких дій щодо прийняття спадщини держава не здійснювала. Держава при існуванні юридичних фактів, визначених пунктами 1–5 ч. 1 ст. 555 ЦК УРСР, завжди приймала спадщину і не могла від неї відмовитися. Оскільки держава не мала права відмовитися від прийняття спадщини, то у випадку, коли спадкоємці за законом або за заповітом не прийняли спадщину або відмовилися від спадщини, спадщина вважалася прийнятою державою. З урахуванням того, що в ч. 1 ст. 555 ЦК УРСР закріплювався автоматичний перехід спадщини до держави та існував строк шість місяців для прийняття спадщини іншими спадкоємцями, то абз. 2 п. 5 Прикінцевих та перехідних положень ЦК України може застосовуватися тільки якщо спадщина відкрилася після 01 липня 2003 року, проте не була прийнята ніким зі спадкоємців, які мали право спадкування відповідно до норм ЦК УРСР. Тому однорічний строк, який встановлений ч. 2 ст. 1277 ЦК України та в абз. 2 п. 5 Прикінцевих та перехідних положень ЦК України, може підлягати обчисленню, починаючи не раніше 01 липня 2003 року.

Детальніше з текстом постанови ВС у складі ОП КЦС від 24 травня 2021 року у справі № 671/22/19 (провадження № 61-9511сво19) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97174867>.

1.2. До кого переходить спадщина, якщо вона відкрилася до 01 липня 2003 року і не була прийнята спадкоємцями у шестимісячний строк ?

До спадкових правовідносин, що виникли до набрання чинності ЦК України 2003 року, застосовується законодавство, чинне на момент відкриття спадщини. Якщо спадщина відкрилася до 01 липня 2003 року і не була прийнята спадкоємцями у шестимісячний строк, вона переходить до держави за правом спадкування відповідно до ст. 555 ЦК УРСР 1963 року, а не до територіальної громади як відумерла спадщина за ст. 1277 ЦК України 2003 року

Червонослобідська сільська рада Компаніївського району Кіровоградської області звернулася до суду із заявою про визнання спадщини відумерлою, посилаючись на те, що на території сільської ради знаходиться земельна частка (пай) загальною площею 5,85 га, власником якої на підставі сертифіката на право на земельну частку (пай) є спадкодавиця, з часу відкриття спадщини минуло більше двадцяти років, однак ніхто із спадкоємців протягом цього строку спадщину не прийняв.

Суд першої інстанції, з яким погодився апеляційний суд, у задоволенні заяви відмовив, мотивуючи своє рішення тим, що відносини щодо спадкування майна виникли у 1997 році, тобто до набрання чинності ЦК України 2003 року, тому застосуванню підлягають норми законодавства, чинного на час відкриття спадщини, а саме ЦК України РСР 1963 року, яким не передбачений порядок визнання спадщини відумерлою.

Верховний Суд погодився з висновками судів, наголосивши на тому, що спадщина відкрилася до набрання чинності ЦК України 2003 року, тому до цих правовідносин підлягають застосуванню норми законодавства, чинного на час відкриття спадщини, а саме ЦК УРСР 1963 року, яким не передбачалась можливість визнання спадщини відумерлою та перехід прав і обов'язків від спадкодавця до органу місцевого самоврядування.

Твердження заявника про те, що правила ст. 1277 ЦК України про відумерле майно мають застосовуватися до спадщини, що відкрилася до 01 січня 2003 року та не була прийнята ніким із спадкоємців, які мають право на спадкування відповідно до норм ЦК УРСР, є безпідставними, оскільки зводяться до неправильного розуміння скаржником вимог законодавства та власного тлумачення норм матеріального права.

Детальніше з текстом постанови ВС від 15 травня 2019 року у справі № 391/769/17 (провадження № 61-39068св18) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81908444>

II. Правовий режим відумерлої спадщини

2.1. Коли спадщина набуває режиму відумерлої?

Спадщина набуває режиму відумерлої після набрання чинності рішенням суду про визнання її такою, а право власності територіальної громади виникає з моменту державної реєстрації. До цього моменту територіальна громада має законний інтерес (законні очікування) щодо набуття права власності на таку спадщину, який поєднується з обов'язком звернутися до суду із відповідною заявою

Керівник Правобережної окружної прокуратури м. Дніпра в інтересах держави в особі Дніпровської міської ради звернувся до суду з позовом про визнання спадщини відумерлою та витребування майна.

Суд першої інстанції у задоволенні позову відмовив у зв'язку з недотриманням позивачем позовної давності, про застосування якої просив відповідач.

Апеляційний суд не погодився з висновками суду першої інстанції, рішення скасував, ухвалив нове рішення, яким позов задовольнив, мотивуючи своє рішення тим, що останнім власником квартири була спадкодавиця, після смерті якої майно у встановленому законом порядку не було ніким набуто у власність. Міська рада не є власником спірного майна до ухвалення судом рішення про визнання спадщини відумерлою, однак законом на неї покладено обов'язок захисту прав територіальної громади, що свідчить про наявність законного інтересу, який полягає в тому, щоб майно, яке може бути визнане відумерлою спадщиною, не було незаконно виведено зі спадкової маси. Позов подано в межах позовної давності.

Верховний Суд погодився з висновком апеляційного суду, зазначивши, що орган місцевого самоврядування не є спадкоємцем у справі та не залучається до спадкування. Однак у зв'язку з відсутністю інших спадкоємців у нього виникає цивільний інтерес на визнання спадщини відумерлою та отримання її у власність територіальної громади. Зазначене надає підстави місцевій раді звертатись до суду як із заявами про визнання спадщини відумерлою у порядку окремого провадження та у подальшому оформити своє право власності на таке майно, так і з належними позовами в порядку позовного провадження на захист свого інтересу.

З огляду на відсутність у спадкодавця спадкоємців за заповітом і за законом спірна квартира після спливу одного року з часу відкриття спадщини за заявою міської ради повинна бути визнана відумерлою спадщиною та власністю територіальної громади.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 01 листопада 2023 року у справі № 202/5154/21 (провадження № 61-10518св22) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114834978>.

2.2. Чи є територіальна громада спадкоємцем при набутті відумерлої спадщини?

Набуття територіальною громадою права на відумерлу спадщину не є спадкуванням у класичному розумінні, оскільки громада не є спадкоємцем, а виконує визначений законом публічний обов'язок за умов відсутності спадкоємців та спливу одного року з дня відкриття спадщини

ОКВПТГ «Лубнитеплоенерго» звернулося із заявою про заміну сторони виконавчого провадження, мотивуючи свою заяву тим, що на виконанні у Лубенському ВДВС перебуває виконавче провадження з примусового виконання судового наказу про стягнення з боржника, яка померла, на їх користь заборгованості та судового збору. Рішенням суду у справі 539/4696/24, яке набрало законної сили, квартиру, яка належала на праві власності

спадкодавиці, визнано відумерлою спадщиною та передано у власність Лубенській територіальній громаді в особі Лубенської міської ради Лубенського району Полтавської області.

Суд першої інстанції, з яким погодився й апеляційний суд, заяву задовольнив, замінив боржника на її правонаступника у виконавчому провадженні з примусового виконання судового наказу.

Рішення судів мотивовано, зокрема, тим, що хоча територіальна громада не є спадкоємцем, вона є учасником правовідносин щодо відумерлої спадщини, що включають як права, так і обов'язки спадкодавця.

Верховний Суд погодився з такими висновками судів, акцентуючи увагу на те, що законодавець не кваліфікує набуття територіальною громадою права на відумерлу спадщину як спадкування, а територіальну громаду, в цьому випадку, як спадкоємця.

Спадкоємці мають право на спадкування, натомість територіальній громаді належить публічний обов'язок. Тобто територіальна громада має виконати публічний обов'язок, а не здійснити цивільне право чи інтерес, які в неї відсутні.

Публічний обов'язок територіальної громади виникає за наявності сукупності юридичних фактів (у разі відсутності спадкоємців за заповітом і за законом, усунення їх від права на спадкування, неприйняття ними спадщини, а також відмови від її прийняття; спливу одного року з часу відкриття спадщини).

По своїй суті набуття територіальною громадою права на відумерлу спадщину є специфічним різновидом правонаступництва, адже воно зумовлює не тільки набуття прав («актив»), але й обов'язків («пасив»).

Детальніше з текстом ухвали ВС від 31 березня 2025 року у справі № 539/362/23 (провадження № 61-3674ск25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/126328287>.

2.3. Чи є присічним річний строк для подання заяви про визнання спадщини відумерлою?

ЦК України не передбачає кінцевого (присічного) строку для подання заяви про визнання спадщини відумерлою

Одеська міська рада звернулася до суду з позовом про визнання спадщини відумерлою, визнання права власності, визнання недійсним та скасування свідоцтва про право на спадщину за законом, витребування майна з незаконного володіння.

Суд першої інстанції, з висновком якого погодився апеляційний суд, позов задовольнив.

Звертаючись із касаційною скаргою, відповідач, зокрема, посилалася на пропуск позивачем строків для подання заяви про визнання спадщини відумерлою, встановлених ч. 2 ст. 1277 ЦК України.

Верховний Суд погодився з висновками судів про наявність правових підстав для задоволення позову. В частині доводів касаційної скарги про пропуск позивачем строків для подання заяви про визнання спадщини відумерлою, встановлених ч. 2 ст. 1277 ЦК України, колегія суддів ВС зауважила, що кінцевий (присічний) строк для подання заяви про визнання спадщини відумерлою ч. 2 ст. 1277 ЦК України не передбачений.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 02 жовтня 2024 року у справі № 522/2960/20 (провадження № 61-8649св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122092240>.

2.4. Чи можливо визнати спадщину відумерлою, якщо є спадкоємці, які прийняли спадщину?

Наявність спадкоємців, які прийняли спадщину, унеможлиблює визнання спадщини відумерлою. Спадкоємець вважається таким, що прийняв спадщину, якщо він постійно проживав зі спадкодавцем на час відкриття спадщини та не заявив про відмову від неї, незалежно від реєстрації місця проживання

Позивач звернулася до суду з позовом про встановлення факту постійного проживання разом з матір'ю як спадкодавицею на момент відкриття спадщини. Вона зазначала, що після смерті матері, яка не складала заповіт, свідоцтва про право на спадщину не було видано. Позивач вважає себе такою, що прийняла спадщину, оскільки проживала з матір'ю, доглядала за нею, брала на себе витрати на поховання, а після смерті матері здійснила дії з управління спадщиною (ремонт будинку, оплата комунальних послуг), однак нотаріус відмовив їй у видачі свідоцтва через те, що вона не звернулася із заявою про прийняття спадщини в установленій законом строк.

Мліївська сільська рада подала зустрічний позов про визнання спадщини відумерлою, стверджуючи, що позови взаємопов'язані і визнання спадщини відумерлою дозволить виключити підстави для задоволення первісного позову. Сільська рада наполягає, що спадкоємиця не підтвердила факт спільного проживання зі спадкодавицею, а надані документи не відповідають законодавству.

Суд першої інстанції, з висновком якого погодився апеляційний суд, первісний позов задовольнив, оскільки позивач є такою що прийняла спадщину після смерті матері; у задоволенні зустрічного позову відмовив, оскільки задоволення первісних вимог виключає визнання спадщини відумерлою.

Верховний Суд погодився з висновками судів попередніх інстанцій, наголосивши, що наявність спадкоємців, які прийняли спадщину, унеможлиблює визнання спадщини відумерлою.

Детальніше з текстом постанови ВС від 29 листопада 2024 року у справі № 691/517/23 (провадження № 61-9240св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123498938>.

2.5. Чи може бути нараховану, але не отриману пенсію спадкодавця кваліфіковано як відумерлу спадщину?

Нарахована, але не отримана пенсія, що зберігається на особовому рахунку померлого, є спадщиною в розумінні ст. 1227 ЦК України, оскільки була нарахована за життя особи, але не виплачена у зв'язку з її смертю. За відсутності спадкоємців та незаведення спадкової справи протягом встановленого строку така спадщина може бути визнана відумерлою та перейти у власність територіальної громади за місцем відкриття спадщини

Керівник Северодонецької місцевої прокуратури Луганської області звернувся до суду в інтересах держави в особі територіальної громади м. Северодонецька Луганської області із заявою про визнання спадщини, що складається із пенсії, недоотриманої у зв'язку зі смертю пенсіонера, відумерлою.

Заяву мотивовано тим, що спадкодавець перебував на обліку в УПФУ в м. Северодонецьку Луганської області як отримувач пенсії. На рахунку пенсійного фонду обліковується пенсія спадкодавця, яка не отримана ним у зв'язку зі смертю. Ніхто із членів сім'ї спадкодавця за виплатою недоотриманої пенсії не звертався. Згідно з інформацією державного нотаріуса спадкова справа після його смерті не заводилась.

Рішенням суду першої інстанції, з висновком якого погодився апеляційний суд, заяву задоволено, оскільки після смерті спадкодавця залишилася нарахована, але неотримана пенсія, що знаходиться на особовому рахунку померлого понад три роки, спадкоємців немає, спадкова справа не заводилась, тому наявні підстави, передбачені ст. 278 ЦПК України, для визнання спадщини відумерлою.

Звертаючись з касаційною скаргою, УПФУ зазначало, що кошти пенсійного фонду відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» заборонено використовувати на інші цілі, ніж передбачені цим законом. УПФУ подавало до суду клопотання про залучення до участі у справі в якості заінтересованої особи особи, яка зверталась

із заявою про виплату допомоги на поховання після смерті спадкодавця, який є її родичем, що свідчить про наявність спору про право.

Верховний Суд погодився з висновком судів попередніх інстанцій, наголосивши, що після смерті спадкодавця залишилася нарахована, але не отримана пенсія, яка зберігається на особовому рахунку померлого понад три роки. Згідно з повідомленням державної нотаріальної контори спадкова справа не заводилася, тобто спадкоємці відсутні, тому на підставі ст. 1227 ЦК України та ст. 278 ЦПК України, у редакції, що діяла на час розгляду справи, наявні підстави для визнання спадщини відумерлою.

Відповідно до ст. 1227 ЦК України суми заробітної плати, пенсії, стипендії, аліментів, допомог у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю, відшкодувань у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, інших соціальних виплат, які належали спадкодавцеві, але не були ним одержані за життя, передаються членам його сім'ї, а у разі їх відсутності – входять до складу спадщини.

Згідно зі ст. 278 ЦПК України в редакції, чинній на час розгляду заяви, суд, встановивши, що спадкоємці за заповітом і за законом відсутні або спадкоємці усунені від права на спадкування, або спадкоємці не прийняли спадщину чи відмовилися від її прийняття, ухвалює рішення про визнання спадщини відумерлою та про передачу її територіальній громаді за місцем відкриття спадщини.

Аналогічні положення містяться і в ст. 338 ЦПК України в чинній редакції.

Доводи заявника про те, що кошти пенсійного фонду відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» заборонено використовувати на інші цілі, ніж передбачені цим законом, є безпідставними, оскільки кошти, які перебувають на особовому рахунку померлого, є спадщиною в розумінні ст. 1227 ЦК України, адже були нараховані за життя, однак не виплачені у зв'язку зі смертю останнього, а тому не можуть бути коштами ПФУ.

Посилання заявника на те, що заяву необхідно залишити без розгляду, оскільки виник спір про право, є необґрунтованими, оскільки після відкриття спадщини пройшло три роки, однак спадкова справа не заводилась, тобто спадкоємці відсутні.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 11 липня 2018 року у справі № 428/6162/16-ц (провадження № 61-20109св18) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/75395221>.

2.6. Чи може бути визнано відумерлою спадщиною квартиру, якщо член житлово-будівельного кооперативу повністю вніс свій пайовий внесок за квартиру до 2013 року?

Член житлово-будівельного кооперативу, який повністю вніс свій пайовий внесок за квартиру до 2013 року, набуває права власності на це майно незалежно від державної реєстрації такого права. У разі відсутності спадкоємців за законом та заповітом таку квартиру може бути визнано відумерлою спадщиною

Дніпровська міська рада звернулася до суду із заявою, заінтересовані особи: приватний нотаріус Дніпровського міського нотаріального округу, ЖБК № 315, про визнання спадщини відумерлою, мотивуючи її тим, що за життя спадкодавиця отримала ордер на право зайняття однокімнатної квартири та виплатила всі пайові внески за цю квартиру в повному обсязі, однак право власності належним чином не оформила. Після її смерті відкрилася спадщина на спірну квартиру. Оскільки спадкоємців у спадкодавиці немає, заявник просив визнати спадщину відумерлою.

Суд першої інстанції задовольнив заяву, зазначивши про доцільність визнання спадщини відумерлою з передачею її у власність територіальної громади, оскільки спадкоємців після смерті спадкодавиці не встановлено, до органів нотаріату із заявою про прийняття спадщини спадкоємці не зверталися, відомостей щодо складання спадкодавцем заповіту немає.

Апеляційний суд не погодився з рішенням суду першої інстанції, скасував його та ухвалив нове рішення, яким відмовив у задоволенні заяви, мотивуючи своє рішення тим, що в матеріалах справи відсутні докази, які свідчили б про те, що спадкодавиця за життя набула в установленому законом порядку право власності на спірну квартиру.

Верховний Суд не погодився з висновками апеляційного суду, постанову апеляційного суду скасував та залишив в силі рішення суду першої інстанції, вказуючи на те, що спадкодавиця, будучи членом ЖБК № 315, повністю сплатила пайовий внесок за спірну квартиру. Оскільки законодавство до 2013 року не передбачало обов'язкової державної реєстрації права власності, тому спадкодавиця була такою, що набула право власності на спірну квартиру.

Ураховуючи, що спадкоємців за заповітом і за законом немає або спадкоємці усунені від права на спадкування, або спадкоємці не прийняли спадщину чи відмовилися від її прийняття, є правові підстави про визнання спадщини відумерлою та про передачу її територіальній громаді відповідно до закону.

Детальніше з текстом постанови ВС від 15 жовтня 2025 року у справі № 201/1512/22 (провадження № 61-13936св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/131067403>.

2.7. Які обов'язки виконує територіальна громада після набуття відумерлої спадщини?

Територіальна громада, яка набуває відумерлу спадщину, зобов'язана задовольнити вимоги кредиторів спадкодавця в межах вартості спадкового майна. До майнових обов'язків, що включаються до пасиву, входять усі майнові обов'язки спадкодавця, що не припинилися зі смертю, незалежно від їх договірною чи недоговірною характеру

ОКВПТГ «Лубнитеплоенерго» звернулося із заявою про заміну сторони виконавчого провадження, мотивуючи свою заяву тим, що на виконанні у Лубенському ВДВС перебуває виконавче провадження з примусового виконання судового наказу про стягнення з особи, яка померла, на їх користь заборгованості та судового збору. Рішенням суду у справі 539/4696/24, яке набрало законної сили, спірну квартиру визнано відумерлою спадщиною та передано у власність Лубенській територіальній громаді в особі Лубенської міської ради Лубенського району Полтавської області.

Суд першої інстанції заяву задовольнив, замінив боржника на її правонаступника у виконавчому провадженні з примусового виконання судового наказу.

Суд апеляційної інстанції погодився з висновками місцевого суду, мотивуючи своє рішення, зокрема тим, що оскільки зобов'язання зі сплати боргу та судового збору не є особистими, вони входять до складу спадщини, тому їх перехід до територіальної громади є правомірним.

Верховний Суд погодився з такими висновками судів, указуючи на те, що при визначенні складу пасиву і виду обов'язків, що включаються до нього, основним критерієм має слугувати те, чи не є такі обов'язки особистими і чи не припинилися вони внаслідок смерті особи.

До майнових обов'язків, що включаються до пасиву, відносяться як ті, що мають договірну сутність (зокрема, сплатити певну грошову суму, виконати роботу, надати послуги, передати річ), так і недоговірну (наприклад, сплата винагороди за публічною обіцянкою).

При виконанні обов'язків територіальною громадою законодавець встановив межу їх виконання. Такою межею є вартість майна, набутого територіальною громадою в якості відумерлої спадщини. Це і не дивно, адже такі обов'язки є боргами особи, яка померла, і виникли внаслідок її діяльності, отже мають відшкодовуватися саме з її майна, що набувається територіальною громадою як відумерла спадщина. Порядок виконання обов'язків територіальною громадою встановлений в статтях 1281 та 1282 ЦК України.

Законодавець у книзі шостій «Спадкове право» ЦК України не передбачає жодних переваг чи пріоритетів для кредиторів у тому разі, якщо обов'язки

спадкодавця виконують його спадкоємці порівняно із кредиторами, якщо права на відумерлу спадщину набула територіальна громада. Висновок про те, що при відумерлості спадщини набувається лише право на майно, без обов'язків, з очевидно суперечить здоровому глузду та ставить в різне становище кредиторів, чого законодавець не мав на меті.

Детальніше з текстом ухвали ВС від 31 березня 2025 року у справі № 539/362/23 (провадження № 61-3674ск25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/126328287>.

III. Суб'єкти звернення із заявою про визнання спадщини відумерлою

3.1. Чи має право кредитор спадкодавця звернутися із заявою про визнання спадщини відумерлою?

Кредитор спадкодавця має право звернутися до суду із заявою про визнання спадщини відумерлою після спливу одного року з часу відкриття спадщини, якщо спадкоємців за заповітом і за законом немає або усунені від права на спадкування, не прийняли спадщину або відмовились від її прийняття. Розмір заборгованості та обставини виникнення кредитних зобов'язань не є предметом доказування у таких справах

Банк звернувся до суду із заявою про визнання відумерлою спадщини після смерті боржника за кредитним договором, укладеним із банком, та передачу її у власність територіальної громади. Посилявся на те, що спірні квартири були предметом іпотеки за іпотечними договорами, укладеними на забезпечення належного виконання умов кредитного договору. Єдиною спадкоємицею є мати боржниці, яка відмовилася від прийняття спадщини, інших спадкоємців немає, а з часу відкриття спадщини минуло понад рік.

Рішенням суду першої інстанції, з яким погодився й апеляційний суд, заяву задоволено. Рішення суду мотивовано тим, що після смерті боржника минуло більше року, спадкоємців, які прийняли спадщину, немає, тому кредитор має право звернутися із відповідною заявою.

Міська рада не погодилася з висновками судів, звернулася із касаційною скаргою, зазначивши, що банк не підтвердив своє право як кредитора звертатися до суду з відповідною заявою про визнання спадщини відумерлою у порядку ст. 1277 ЦК України, оскільки не надав відповідних доказів, які підтверджували б факт надання спадкодавцю передбачених кредитним договором коштів та виникнення заборгованості.

Верховний Суд, враховуючи відсутність спадкоємців після смерті спадкодавця, які б у встановленому законом порядку прийняли спадщину,

а також з огляду на право кредитора спадкодавця звернутися із заявою про визнання спадщини відумерлою після спливу одного року з часу відкриття спадщини, погодився з висновками судів.

Посилання міської ради на те, що банк не вправі звертатися до суду з заявою про визнання спадщини відумерлою є помилковими, оскільки таке право банку як кредитора померлої визначено положеннями ч. 1 ст. 1277 ЦК України.

Положення ч. 1 ст. 1277 ЦК України дають право звернутися до суду із заявою про відумерлість спадщини як територіальній громаді, так і кредитору спадкодавця, однак, незважаючи на те, хто є суб'єктом такого звернення, спадкове майно у будь-якому випадку переходить у власність територіальній громаді.

Неподання доказів надання банком кредиту і, відповідно, наявності заборгованості за кредитним договором, не входять до предмета доказування у такій категорії справ.

Детальніше з текстом постанови ВС від 18 листопада 2024 року у справі № 214/707/23 (провадження № 61-7896св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123193581>.

Кредитор спадкодавця має право подати заяву про визнання спадщини відумерлою та отримати відповідну інформацію із Спадкового реєстру

Банк звернувся до суду із заявою про визнання спадщини відумерлою та передання спірної квартири у власність територіальній громаді. Заяву мотивовано тим, що у липні 2008 року між банком і ОСОБА_1 укладений кредитний договір, на забезпечення виконання якого ОСОБА_2 і ОСОБА_3 передали в іпотеку квартиру. Через неналежне виконання боржником умов кредитного договору утворилася заборгованість. Іпотекодавці померли, до складу спадщини після їх смерті входить спірна квартира. Для вирішення питання щодо визнання спадщини відумерлою необхідно з'ясувати відсутність в іпотекодавців спадкоємців. Така інформація є нотаріальною таємницею і обмежена в доступі, тому заявник просив суд витребувати відповідні докази.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, заяву залишив без розгляду, роз'яснивши заінтересованим особам право подати позов на загальних підставах, оскільки існує спір про право, адже сам факт отримання боржником кредиту, на забезпечення повернення якого спадкодавці за життя передали своє житло в іпотеку, свідчить про наявність осіб, які могли фактично прийняти спадщину та заявити про свої права на неї.

Верховний Суд не погодився з висновками судів, судові рішення скасував, справу направив для продовження розгляду до суду першої інстанції,

зазначивши, що суди обмежились припущенням про можливу наявність спадкоємців.

У такій категорії справ особи, які мають право подати заяву про визнання спадщини відумерлою, мають право й на одержання із Спадкового реєстру інформації про заведену спадкову справу та видане свідоцтво про право на спадщину (ст. 1277 ЦК України).

Проте відповідно до ст. 294 ЦПК України під час розгляду справ окремого провадження суд зобов'язаний роз'яснити учасникам справи їхні права та обов'язки, сприяти у здійсненні та охороні гарантованих Конституцією і законами України прав, свобод чи інтересів фізичних або юридичних осіб, вживати заходів щодо всебічного, повного і об'єктивного з'ясування обставин справи. З метою з'ясування обставин справи суд може за власною ініціативою витребувати необхідні докази.

Відповідно до ст. 338 ЦПК України суд, встановивши, що спадкоємці за заповітом і за законом відсутні або спадкоємці усунені від права на спадкування, або спадкоємці не прийняли спадщину чи відмовилися від її прийняття, ухвалює рішення про визнання спадщини відумерлою та про передачу її територіальній громаді відповідно до закону.

Суд першої інстанції, як і суд апеляційної інстанції, не вжив заходів щодо всебічного, повного і об'єктивного з'ясування обставин справи, не витребував необхідні докази для з'ясування наявності в іпотекодавців спадкоємців, залишив без розгляду заяву банку про визнання спадщини відумерлою, обмежившись припущенням про можливу наявність таких спадкоємців.

Невідповідність заяви про визнання спадщини відумерлою вимогам ст. 335 ЦПК України в частині долучення до неї відповідних додатків має наслідком залишення такої заяви без розгляду саме з цих підстав за ч. 4 ст. 183 ЦПК України, а суди послалися на ч. 6 ст. 296 ЦПК України – наявність спору про право.

Детальніше з текстом постанови ВС від 18 грудня 2024 року у справі № 208/9501/21 (провадження № 61-9874св24) можна ознайомитися за посиланням –

3.2. Чи має право поручитель звернутися до суду із заявою про визнання спадщини відумерлою?

Поручитель, який частково виконав солідарне зобов'язання за кредитним договором, не набуває статусу кредитора померлого боржника і не має права на подання заяви про визнання спадщини відумерлою. Право вимоги до боржника переходить до поручителя лише після повного виконання забезпеченого порукою зобов'язання

Поручитель звернулась до суду із заявою про визнання спадщини відумерлою, посилаючись на те, що між банком і боржником було укладено кредитний договір, на забезпечення виконання якого передано в іпотеку три земельні ділянки, та укладено з нею договір поруки. Рішенням суду стягнуто з боржника та заявника як поручителя заборгованість за кредитним договором. Боржник померла, спадкову справу не заведено. Заявник вважає, що спадщина померлої має бути визнана відумерлою через сплив строку для прийняття спадщини та відсутність спадкоємців. Земельні ділянки мають перейти у власність територіальної громади.

Суд першої інстанції заяву задовольнив, посилаючись на те, що заявник частково виконала рішення суду про солідарне стягнення з неї та боржника, яка померла, заборгованості за кредитним договором, тому фактично стала кредитором боржника. Оскільки спадщину ніхто не прийняв, наявні правові підстави для визнання її відумерлою.

Апеляційний суд не погодився з висновками суду першої інстанції, рішення скасував, ухвалив нове рішення, яким відмовив у задоволенні заяви, мотивуючи своє рішення тим, що заявник не набула прав кредитора за кредитним договором.

Верховний Суд погодився з висновком апеляційного суду з огляду на таке.

Відповідно до частин 1, 2 ст. 556 ЦК України до поручителя, який виконав зобов'язання, забезпечене порукою, переходять усі права кредитора у цьому зобов'язанні, в тому числі й ті, що забезпечували його виконання, а кредитор після виконання поручителем зобов'язання, забезпеченого порукою, повинен вручити йому документи, які підтверджують цей обов'язок боржника.

У пункті 2.4 договору поруки визначено, що після перерахування поручителем усієї суми заборгованості, що виникла внаслідок неналежного виконання позичальником зобов'язань за кредитним договором, до поручителя переходять всі права вимоги банку до позичальника.

Заявник не виконала повністю зобов'язання за кредитним договором, тому не набула прав кредитора.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 19 травня 2025 року у справі № 372/1162/24 (провадження № 61-15054св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127463738>.

IV. Процесуальні аспекти розгляду справ про визнання спадщини відумерлою

4.1. Які документи / докази додаються до заяви про визнання спадщини відумерлою?

Заява про визнання спадщини відумерлою має відповідати вимогам статті 335 ЦПК України та містити докази відсутності спадкоємців. Кредитор подає такі докази самостійно або звертається з належно оформленим клопотанням про їх витребування. Особи, уповноважені подавати таку заяву, мають право отримувати інформацію зі Спадкового реєстру

Банк звернувся до суду із заявою про визнання спадщини відумерлою, заінтересовані особи: Кам'янська міська рада, ОСОБА_1. Для вирішення питання щодо визнання спадщини відумерлою необхідно з'ясувати відсутність в іпотекодавців спадкоємців. Така інформація є нотаріальною таємницею і обмежена в доступі. Тому заявник просив суд витребувати докази.

Суд першої інстанції, з яким погодився й апеляційний суд, заяву залишив без розгляду. Роз'яснив заінтересованим особам, що вони мають право подати позов на загальних підставах. Рішення судів мотивовано тим, що обов'язковою умовою визнання спадщини відумерлою є доведена відсутність спадкоємців або факт їх усунення, відмови чи неприйняття спадщини. Оскільки міська рада заперечила проти вимог банку, а сам факт отримання кредиту ОСОБА_1 свідчить про можливу наявність спадкоємців, суд встановив наявність спору про право.

Верховний Суд не погодився з такими висновками судів, судові рішення скасував, справу передав до суду першої інстанції для продовження розгляду, звернувши увагу, зокрема на таке.

У заяві про визнання спадщини відумерлою мають бути зазначені відомості про час і місце відкриття спадщини, про майно, що становить спадщину, а також докази, які свідчать про належність цього майна спадкодавцю, про відсутність спадкоємців за заповітом і за законом, або про усунення їх від права на спадкування, або про неприйняття ними спадщини, або про відмову від її прийняття (ст. 335 ЦПК України).

Кредитор спадкодавця до заяви про визнання спадщини відумерлою має додати, зокрема, докази, що свідчать про відсутність спадкоємців за заповітом і за законом.

У випадку неможливості самостійно надати такі докази кредитор має право подати клопотання про витребування цих доказів судом.

У цій справі банк у заяві про визнання відумерлою спадщини після смерті іпотекодавців зазначав, що для вирішення питання про визнання спадщини відумерлою необхідно з'ясувати відсутність у них спадкоємців. Така інформація є нотаріальною таємницею і обмежена в доступі. Заявник просив суд витребувати такі докази: від Другої кам'янської державної нотаріальної контори інформацію із Спадкового реєстру щодо спадкових справ після смерті спадкодавців, у разі заведення спадкових справ – завірені належним чином копії матеріалів про всіх спадкоємців, чинні заповіти, відмову від прийняття спадщини, усунення від спадщини, відомості про видані та отримані свідоцтва про право на спадщину після смерті вказаної особи, копії заяв осіб, які звернулися до нотаріуса про прийняття спадщини або про відмову від прийняття спадщини; від Кам'янської міської ради – інформацію про реєстрацію осіб за відповідною адресою станом на дату смерті іпотекодавців.

Суд першої інстанції в ухвалі зазначив, що заявлене банком клопотання про витребування доказів підлягає належному оформленню з дотриманням вимог ч. 2 ст. 84 ЦПК України. Однак у мотивувальній частині ухвали не зазначено, яким саме вимогам ч. 2 ст. 84 ЦПК України не відповідає заявлене банком клопотання про витребування доказів, а резолютивна частина ухвали взагалі не містить висновку за результатами розгляду клопотання (відмови в задоволенні, залишення без розгляду тощо), що є порушенням вимог ст. 260 ЦПК України.

У такій категорії справ особи, які мають право подати заяву про визнання спадщини відумерлою, мають право й на одержання із Спадкового реєстру інформації про заведену спадкову справу та видане свідоцтво про право на спадщину (ст. 1277 ЦК України).

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 18 грудня 2024 року у справі № 208/9501/21 (провадження № 61-9874св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124005056>.

4.2. Які наслідки може зумовити невідповідність заяви про визнання спадщини відумерлою вимогам ст. 335 ЦПК України?

Невідповідність заяви про визнання спадщини відумерлою вимогам ст. 335 ЦПК України щодо долучення необхідних додатків є підставою для залишення такої заяви без розгляду відповідно до ч. 4 ст. 183 ЦПК України

Банк звернувся до суду із заявою про визнання спадщини відумерлою, заінтересовані особи: Кам'янська міська рада, ОСОБА_1.

Суд першої інстанції, з яким погодився й апеляційний суд, заяву залишив без розгляду. Роз'яснив заінтересованим особам, що вони мають право подати позов на загальних підставах. Рішення судів мотивовано тим, що обов'язковою

умовою визнання спадщини відумерлою є доведена відсутність спадкоємців або факт їх усунення, відмови чи неприйняття спадщини. Оскільки міська рада заперечила проти вимог банку, а сам факт отримання кредиту ОСОБА_1 свідчить про можливу наявність спадкоємців, суд встановив наявність спору про право.

Переглядаючи справу в касаційному порядку Верховний Суд скасував судові рішення у справі та передав справу до суду першої інстанції для продовження розгляду, зауваживши, що невідповідність заяви про визнання спадщини відумерлою вимогам ст. 335 ЦПК України в частині долучення до неї відповідних додатків має наслідком залишення такої заяви без розгляду саме з цих підстав за ч. 4 ст. 183 ЦПК України, однак суди послалися на ч. 6 ст. 296 ЦПК України – наявність спору про право.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 18 грудня 2024 року у справі № 208/9501/21 (провадження № 61-9874св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124005056>.

4.3. Який судовий збір сплачується, якщо прокурор подає заяву про визнання спадщини відумерлою в інтересах держави в особі органу місцевого самоврядування?

Прокурор як самостійний суб'єкт звернення до суду із заявою про визнання спадщини відумерлою в інтересах держави в особі органу місцевого самоврядування зобов'язаний сплачувати судовий збір

Керівник Київської окружної прокуратури міста Харкова в інтересах держави в особі Харківської міської ради звернувся до суду із заявою про визнання спадщини відумерлою та передачу спадкового майна у власність територіальної громади.

Суд першої інстанції заяву прокурора повернув на підставі ч. 3 ст. 185 ЦПК України, оскільки у встановлений судом строк недоліки заяви в повному обсязі не усунуто, а саме до матеріалів справи не додано документів, що підтверджують сплату судового збору.

Апеляційний суд погодився з такими висновками суду першої інстанції, мотивуючи своє рішення тим, що прокурор не замінює орган місцевого самоврядування у судовому процесі, однак і не виконує функцію його представництва, оскільки представляє державу та є окремим самостійним суб'єктом звернення.

Верховний Суд погодився з висновками судів попередніх інстанцій, зазначивши, що прокурор, який звертається до суду із заявою про визнання спадщини відумерлою в інтересах держави в особі органу місцевого самоврядування, є самостійним суб'єктом звернення та не звільняється від сплати судового збору, адже Закон України «Про судовий збір» не передбачає

підстав для звільнення органів прокуратури від сплати судового збору за подання таких заяв. При цьому пільги щодо сплати судового збору, встановлені для органів місцевого самоврядування, не поширюються на прокурора.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 05 червня 2024 року у справі № 642/3048/23 (провадження № 61-1077св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119578284>.

4.4. Що означає безспірність вимог у справі про визнання спадщини відумерлою?

Особливістю розгляду справ про визнання спадщини відумерлою в порядку окремого провадження є безспірність заявлених вимог, відсутність сторін з протилежними інтересами та неможливість застосування інститутів позовного провадження. За наявності спору про право справа про визнання спадщини відумерлою не може розглядатися в порядку окремого провадження.

Харківська міська рада звернулася до суду із заявою про визнання спадщини відумерлою та передачу нерухомого майна у комунальну власність територіальної громади.

Суд першої інстанції заяву задовольнив, мотивуючи своє рішення відсутністю спадкоємців після смерті спадкодавців.

Апеляційний суд не погодився з рішенням суду першої інстанції, оскільки наявні заповіти спадкодавців на користь дочки та неповнолітніх онуків, рішення скасував, ухвалив нове рішення, яким у задоволенні заяви відмовив. Рішення суду мотивовано наявністю спору про право, що унеможлиблює розгляд цієї заяви в порядку окремого провадження, адже відсутність свідоцтва про право на спадщину не позбавляє спадкоємця права на спадщину.

Верховний Суд не погодився з висновками судів, судові рішення скасував, заяву залишив без розгляду, роз'яснивши заінтересованим особам, що вони мають право подати позов на загальних підставах, зауважив, що встановивши спір про право на спадкове майно, суд апеляційної інстанції дійшов обґрунтованого висновку про скасування рішення суду першої інстанції, проте заяву про визнання спадщини відумерлою за наявності спору про право вирішив по суті в окремому провадженні, а не залишив її без розгляду відповідно до ч. 6 ст. 294 ЦПК України.

Детальніше з текстом постанови ВС від 18 травня 2022 року у справі № 643/6125/16 (провадження № 61-1384св21) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104644559>.

Заява про визнання спадщини відумерлою розглядається в порядку окремого провадження і не підлягає залишенню без розгляду, якщо особи, які проживають у спірному житлі, не є спадкоємцями за законом чи за заповітом після смерті власника та не просять визнати їх такими, навіть якщо вони мають право користування цим житлом на підставі ордера

Адміністрація Дніпровського району Кам'янської міської ради Дніпропетровської області звернулася до суду із заявою про визнання спадщини відумерлою, посилаючись на те, що квартира на праві приватної власності належала спадкодавцю, після смерті якого спадщину ніхто не прийняв, спадкова справа не заводилася і право власності на квартиру ніхто не перереєстрував. Після спливу одного року з моменту відкриття спадщини спірна квартира є відумерлою спадщиною та має бути передана у власність територіальної громади, незважаючи на те, що у цій квартирі зареєстровані та проживають дві особи, які не є спадкоємцями померлого і яким квартира була надана у тимчасове користування на підставі рішення виконавчого комітету на час перебування спадкодавця у будинку-інтернаті.

Суд першої інстанції, з висновком якого погодився апеляційний суд, заяву залишив без розгляду, мотивуючи своє рішення наявністю спору про право, оскільки у спірній квартирі проживають і зареєстровані особи.

Верховний Суд не погодився з висновками судів, рішення скасував, справу направив для продовження розгляду до суду першої інстанції, зазначивши про те, що особи, які зареєстровані та проживають у спірній квартирі, не є спадкоємцями ні за законом, ні за заповітом після смерті спадкодавця та не просять їх визнати такими, а тому підстав уважати, що у цій справі наявний спір про право й вона підлягає розгляду у порядку позовного провадження, немає.

Ордер є документом, який надає право вселитися в надане жила приміщення і користуватися ним, що не є тотожним праву власності на квартиру, тому суди попередніх інстанцій дійшли помилкових висновків про те, що у цій справі існує спір про право, що є підставою для залишення заяви без розгляду (ч. 6 ст. 294 ЦПК України).

Детальніше з текстом постанови ВС від 10 липня 2019 року у справі № 209/2712/17 (провадження № 61-37278св18) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83335287>.

4.5. Який правовий наслідок наявності спору про право у справі за заявою про визнання спадщини відумерлою?

За наявності спору про право між територіальною громадою та спадкоємцем, який прийняв спадщину відповідно до закону, заява про визнання спадщини відумерлою не може розглядатися в порядку окремого провадження та підлягає залишенню без розгляду. Якщо малолітня особа є спадкоємцем за законом, вона вважається такою, що прийняла спадщину, крім випадків відмови від спадщини у встановленому законом порядку

Харківська міська рада звернулася до суду із заявою про визнання спадщини відумерлою та передачу нерухомого майна у комунальну власність територіальної громади м. Харкова, мотивуючи заяву тим, що після смерті спадкодавця відкрилася спадщина на квартиру, яка належала їй на праві власності. Спадкоємців після смерті спадкодавця немає, до нотаріальної контори із заявами про прийняття спадщини ніхто не звертався.

Суд першої інстанції у задоволенні заяви відмовив.

Апеляційний суд за апеляційною скаргою міської ради рішення місцевого суду скасував, ухвалив нове рішення, яким заяву задовольнив з огляду на її обґрунтованість.

Крім того, апеляційний суд ухвалою апеляційне провадження, відкрите за апеляційною скаргою ОСОБА_1, яка діє в інтересах малолітнього сина, на рішення суду першої інстанції, закрити, оскільки права малолітнього цим рішенням не порушено.

Верховний Суд не погодився із висновками судів щодо розгляду заяви у порядку окремого провадження, постанову апеляційного суду та рішення суду першої інстанції скасував, заяву залишив без розгляду, зазначивши, що наявність спору про право може бути встановлена за ознакою можливого заперечення суб'єктивного права особи, щодо якого виникає спір.

У частині 4 ст. 1268 ЦК України встановлено додаткові гарантії охорони спадкових прав малолітніх, неповнолітніх, недієздатних осіб, а також осіб з обмеженою дієздатністю. Зазначені особи вважаються такими, що прийняли спадщину, завжди, крім випадків їхньої відмови від спадщини, а щодо малолітніх та недієздатних осіб – відмови, здійсненої від їхнього імені батьками (усиновлювачами), опікуном за згодою чи дозволом органу опіки та піклування (частини 2–4 ст. 1273 ЦК України).

Враховуючи прийняття спадщини малолітнім, в особі його законного представника, між ним і Харківською міською радою виник спір щодо спадкового майна, тому питання про визнання спадщини відумерлою не підлягає з'ясуванню у порядку окремого провадження.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 27 жовтня 2021 року у справі № 641/2666/19 (провадження № 61-12617св20) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101808855>.

4.6. Як залучають заінтересованих осіб до участі у справі про визнання спадщини відумерлою?

Під час розгляду справ про визнання спадщини відумерлою суд зобов'язаний залучити до участі у справі як заінтересованих осіб всіх, хто зареєстрований у спадковому майні на момент відкриття спадщини, оскільки їх наявність свідчить про потенційний юридичний зв'язок з предметом спору, а рішення суду може вплинути на їхні права та обов'язки

Банк звернувся до суду із заявою про визнання спадщини відумерлою, передачу спадкового майна у власність міській раді із зобов'язанням її, в межах вартості отриманого майна, погасити вимоги заявника відповідно до претензії кредитора.

Суд першої інстанції визнав спадщину відумерлою та передав її у власність територіальної громади, в частині вимог щодо погашення вимог банку відповідно до претензії кредитора відмовив.

Апеляційний суд скасував рішення суду першої інстанції, у задоволенні заяви відмовив, мотивуючи своє рішення тим, що на час відкриття спадщини у спадковому майні були зареєстровані особи, які не зверталися до нотаріальної контори із заявами про прийняття спадщини, але розгляд цієї справи щодо визнання спадщини відумерлою перебуває у юридичному зв'язку між інтересами цих осіб і інтересами заявника у справі, оскільки вони мають можливість у процесі розгляду справи заявити про порушення чи оспорювання їхніх суб'єктивних прав.

Верховний Суд погодився з такими висновками апеляційного суду, зазначив, що, вирішуючи питання про те, яка саме заінтересована особа повинна бути залучена до участі у справі окремого провадження, треба також враховувати і взаємовідносини із заявником у зв'язку з обставинами, що підлягають визнанню і можуть вплинути на їх інтереси та (або) обов'язки.

Хоча особи й не звертались до нотаріальної контори із заявами про прийняття спадщини, але розгляд цієї справи щодо визнання спадщини відумерлою перебуває у юридичному зв'язку між інтересами цих осіб і інтересами заявника у справі.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 22 січня 2025 року у справі № 216/354/24 (провадження № 61-12875св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124903905>.

V. Оскарження рішення суду першої інстанції про визнання спадщини відумерлою особою, яка не є учасником справи

5.1. У яких випадках особа, яка не була учасником справи, може оскаржити рішення про визнання спадщини відумерлою?

Особа, яка не була учасником справи про визнання спадщини відумерлою, має право подати апеляційну скаргу лише за умови доведення правового зв'язку зі сторонами спору та обґрунтування очевидного порушення її прав оскаржуваним рішенням. Відсутність доказів права на спадкування (заповіту, родинних зв'язків чи відповідного судового рішення) є підставою для закриття апеляційного провадження, оскільки судове рішення не вирішує питання про права та обов'язки такої особи

Черкаська міська рада звернулася до суду із заявою, у якій просила визнати спадщину відумерлою та передати її у комунальну власність територіальної громади м. Черкаси в особі Черкаської міської ради.

Суд першої інстанції заяву задовольнив.

ОСОБА_1 як особа, яка не брала участі у справі, звернулася до апеляційного суду з апеляційною скаргою на рішення суду першої інстанції.

Апеляційний суд закриття апеляційне провадження у справі за апеляційною скаргою ОСОБА_1, оскільки рішенням суду першої інстанції про визнання спадщини відумерлою не вирішувалося питання про її права, свободи, інтереси та (або) обов'язки. Заявник хоч і звернулася в установлений строк із заявою про прийняття спадщини, проте не підтвердила належними доказами своє право на спадщину після смерті спадкодавця, тому не є його спадкоємцем як на час ухвалення оскаржуваного рішення, так і на час перегляду цього рішення апеляційним судом.

Верховний Суд погодився з висновками апеляційного суду, зазначив, що особа, яка не є спадкоємцем за заповітом та родичкою спадкодавця, втім вважає, що є спадкоємцем четвертої черги як особа, яка проживала зі спадкодавцем однією сім'єю не менш як п'ять років до часу відкриття спадщини, хоч і подала заяву про прийняття спадщини після смерті спадкодавця у встановлений законом строк, проте відповідним судовим рішенням про встановлення факту проживання однією сім'єю не підтвердила свого права на спадкування, отже не є учасником зазначених спадкових правовідносин.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 14 лютого 2023 року у в справі № 712/14171/21 (провадження № 61-10639св22) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109018792>.

Особа, яка подала заяву про прийняття спадщини з пропуском строку та не підтвердила статус спадкоємця, не має права оскаржувати рішення про визнання спадщини відумерлою через відсутність доказів порушення її прав та інтересів

Миргородська міська рада Полтавської області звернулася до суду із заявою про визнання спадщини відумерлою.

Суд першої інстанції заяву задовольнив.

ОСОБА_1 як особа, яка не брала участі у розгляді справи, звернулася до суду з апеляційною скаргою на рішення місцевого суду.

Апеляційний суд рішення суду першої інстанції скасував, заяву залишив без розгляду, роз'яснивши заінтересованим особам право подання позову на загальних підставах, оскільки існує спір щодо спадкового майна, який повинен розглядатися в порядку позовного провадження.

Верховний Суд не погодився з висновками апеляційного суду, постанову скасував, справу направив на новий розгляд до суду апеляційної інстанції з огляду на таке.

Після смерті спадкодавця відкрилася спадщина, ОСОБА_1 подала заяву про її прийняття як спадкоємця четвертої черги, і нотаріус відкрив спадкову справу. Однак заявник не надав доказів свого права на спадкування, заповіту на її користь немає, родинних зв'язків із померлою не встановлено, право на спадщину четвертої черги не підтверджене.

Крім того, заяву подано після спливу шестимісячного строку, визначеного ст. 1270 ЦК України, у такому разі спадкоємець вважається таким, що не прийняв спадщину (ст. 1272 ЦК України).

Отже, права та інтереси ОСОБА_1 як спадкоємця не підтверджено, а висновок суду про їх можливе порушення є передчасним.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 13 березня 2024 року в справі № 541/1060/23 (провадження № 61-410св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117685931>.

5.2. Чи може особа, яка звернулася до суду із заявою про встановлення факту проживання зі спадкодавцем однією сім'єю, оскаржити рішення про визнання спадщини відумерлою як особа, яка не брала участі у справі?

Саме лише звернення особи до суду із заявою про встановлення факту проживання зі спадкодавцем однією сім'єю, без надання належних доказів та правовстановлюючих документів на майно померлого, а також за відсутності судового рішення, яким встановлено такий факт, не є достатньою підставою для визнання наявності спадкових прав та не свідчить про порушення рішенням суду про визнання спадщини відумерлою прав, інтересів чи обов'язків особи, яка не брала участі у справі

Керівник Святошинської окружної прокуратури міста Києва в інтересах держави в особі Київської міської ради звернувся до суду з позовом про визнання спадщини відумерлою.

Суд першої інстанції позов задовольнив з огляду на наявність передбачених ст. 1277 ЦК України підстав для визнання спадщини відумерлою, адже спадкоємців за заповітом і за законом після смерті спадкодавця немає.

Не погоджуючись з рішенням суду першої інстанції, ОСОБА_2 як особа, яка не брала участі в справі, звернулася до апеляційного суду з апеляційною скаргою.

Апеляційний суд закрити апеляційне провадження, оскільки рішенням суду першої інстанції права, інтереси чи обов'язки ОСОБА_2 не порушено.

Верховний Суд погодився з висновком апеляційного суду про недоведеність заявником вирішення судом питання про її права, інтереси, обов'язки.

На відміну від оскарження судового рішення учасником справи, не залучена до участі в справі особа повинна довести наявність у неї правового зв'язку зі сторонами спору або безпосередньо судовим рішенням шляхом обґрунтування наявності таких критеріїв, причому такий зв'язок має бути очевидним та безумовним, а не ймовірним.

Зазначаючи про своє право на спадщину після смерті спадкодавця, ОСОБА_2 жодних доказів на підтвердження наявності в неї такого права до суду не надала. Саме ж по собі звернення до суду після ухвалення рішення суду в цій справі з позовом про встановлення факту проживання зі спадкодавцем однією сім'єю, без надання будь-яких доказів на доведення такої обставини, не свідчить про вирішення судом першої інстанції питання про її спадкові права.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 27 листопада 2024 року у в справі № 759/19105/22 (провадження № 61-10714св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123380533>.

5.3. Чи може орендар як особа, яка не брала участі в розгляді справи, оскаржувати рішення суду про визнання спадщини відумерлою?

Орендар земельної ділянки не має права на апеляційне оскарження рішення про визнання спадщини відумерлою та передачу її територіальній громаді, оскільки не є спадкоємцем і таким рішенням не вирішуються питання про його права та обов'язки. У разі подання апеляційної скарги такою особою апеляційний суд має закрити апеляційне провадження, а не переглядати рішення по суті

Стрижавська сільська рада Вінницького району Вінницької області звернулася до суду із заявою про визнання спадщини відумерлою.

Суд першої інстанції заяву задовольнив.

ПП «Агрофірма Батьківщина» як особа, яка не брала участі у справі, звернулося до суду з апеляційною скаргою на рішення суду першої інстанції.

Апеляційний суд рішення місцевого суду скасував, ухвалив нове рішення, яким у задоволенні заяви відмовив, оскільки суд не вирішив питання про залучення до участі у справі усіх зацікавлених осіб, а саме сторін договору оренди землі, зокрема орендаря ПП «Агрофірма «Батьківщина», адже рішення суду впливає на його права, інтереси та обов'язки.

Верховний Суд не погодився з висновками апеляційного суду, постанову скасував, справу передав на новий розгляд до апеляційного суду, зазначивши, що приватне підприємство не є спадкоємцем спірної земельної ділянки, а є лише її орендарем, тому рішенням суду першої інстанції його права та інтереси не порушено.

У разі подання апеляційної скарги особою, яка не брала участі у справі і апеляційним судом встановлено, що судовим рішенням питання про права, свободи, інтереси та (або) обов'язки такої особи не вирішувалися, апеляційне провадження підлягає закриттю, а рішення суду першої інстанції не має переглядатися по суті.

Детальніше з текстом постанови ВС від 10 листопада 2021 року у справі № 128/1966/17 (провадження № 61-11704св20) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101179670>.

VI. Спосіб відновлення інтересу територіальної громади

6.1. Який спосіб захисту інтересу територіальної громади при відчуженні спадкового майна добросовісному набувачу?

У разі відчуження спадкового майна особою, яка не є спадкоємцем, на користь добросовісного набувача, територіальна громада має право на отримання лише грошової компенсації за це майно, а не на його витребування в натурі. Розмір такої компенсації визначається виходячи з ринкової вартості майна на час розгляду спору в суді або на час добровільного врегулювання спору між сторонами цих правовідносин

Міська рада звернулася до суду з позовом про визнання спадщини відумерлою, визнання свідоцтва про право на спадщину за законом і договору купівлі-продажу недійсними, скасування рішення про державну реєстрацію права власності та витребування майна із чужого незаконного володіння. Як на обґрунтування заявлених вимог позивач посилався на те, що свідоцтво про право на спадщину за законом було видане на підставі рішення суду, яке було скасовано, спадкоємці померлої відсутні, а продавець не мав права відчужувати спірну квартиру.

Суд першої інстанції в задоволенні позову відмовив, мотивуючи своє рішення недоведеністю позивачем порушеного права та законного інтересу. Позивач, який не був стороною оспорюваного договору, звертаючись до суду з позовом про визнання недійсним договору купівлі-продажу, обрав неналежний спосіб захисту. Крім того, з позовом про витребування майна із чужого незаконного володіння з підстав ст. 388 ЦК України може звертатись лише неволодіючий власник цього майна, права якого на це володіння порушено. Суд також зазначав з посиланням на наявні у справі докази та на відсутність доказів протилежного, що покупець спірного майна є добросовісним набувачем, що унеможливорює витребування у нього цього майна.

Апеляційний суд не погодився з висновками суду першої інстанції, рішення скасував, ухвалив нове рішення, яким визнав недійсним свідоцтво про право на спадщину на спірну квартиру, скасував відповідну державну реєстрацію, визнав спадщину відумерлою та передав квартиру територіальній громаді. Витребував цю квартиру у покупця на користь міської ради. У задоволенні вимог про визнання договору купівлі-продажу недійсним та скасування реєстрації відмовив.

Суд апеляційної інстанції мотивував своє рішення тим, що право власності на квартиру було набуто на підставі скасованого судового рішення, тому свідоцтво про право на спадщину підлягає визнанню недійсним. З огляду на відсутність спадкоємців та дотримання строку для подання заяви є підстави визнати квартиру відумерлою спадщиною та передати її територіальній громаді. Вимоги про визнання недійсним договору купівлі-продажу і скасування

реєстрації права власності за цим договором є неналежним способом захисту, проте підтверджено обґрунтованість вимог щодо витребування спірної квартири у покупця й скасування реєстрації права власності.

Велика Палата Верховного Суду, зокрема, постанову апеляційного суду про визнання спадщини відумерлою, скасування рішення про державну реєстрацію права власності на квартиру за продавцем, передачу її територіальній громаді міста Львова скасувала, та в цій частині залишила в силі рішення районного суду, змінивши його мотивувальну частину в редакції цієї постанови, зазначивши, що при відчуженні спадкового майна територіальна громада має право лише на відшкодування вартості спадкового майна за ринковими цінами, а тому позовні вимоги територіальної громади про визнання спадщини відумерлою та передачу її позивачу задоволенню не підлягають.

Велика Палата дійшла висновку, що у справі слід застосувати за аналогією положення ст. 1280 ЦК України. Інтерес територіальної громади в отриманні спадкового майна за відсутності спадкоємців є подібним до інтересу спадкоємця, який пропустив строк прийняття спадщини. За змістом цієї норми якщо майно збереглося, воно може бути передане в натурі, а якщо відчужене або не збереглося – належить лише грошова компенсація. Отже, у разі відчуження спадкового майна добросовісному набувачеві громада має право на компенсацію його ринкової вартості на час розгляду чи врегулювання спору.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 14 грудня 2022 року у справі № 461/12525/15-ц (провадження № 14-190цс20) – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109046336>

Керівник Подільської окружної прокуратури м. Києва в інтересах держави в особі Київської міської ради звернувся до суду з позовом про визнання спадщини відумерлою та витребування майна. На обґрунтування заявлених вимог позивач посилався на те, що у кримінальному провадженні встановлено незаконне вибуття з власності територіальної громади спірної квартири, яка належала спадкодавцеві, після смерті якої спадщину не було прийнято за відсутності спадкоємців й вона мала перейти громаді як відумерла. Попри це, нотаріус зареєстрував право власності на спірну квартиру за покупцем на підставі договору купівлі-продажу, укладеним з особою, яка на підтвердження права власності на цю квартиру надала недійсний договір дарування. В подальшому квартиру було перепродано відповідачу, яка повідомила, що договір підписувала не з реальним власником.

Суд першої інстанції, з яким погодився апеляційний суд, позов задовольнив, мотивуючи своє рішення тим, що оскільки обдарований у законний спосіб не набув права власності на спірну квартиру, то ні він, ні наступні набувачі не були власниками спірного нерухомого майна і не мають законних прав розпоряджатися ним, тому спірна квартира на підставі п. 3 ч. 1 ст.

388 ЦК України підлягає витребуванню від відповідача на користь дійсного власника майна – територіальної громади м. Києва відповідно до положень ч. 5 ст. 1268 ЦК України.

ВС у складі ОП КЦС не погодився з висновками судів, рішення скасував, ухвалив нове рішення, яким у задоволенні позову відмовив, зазначивши, що за встановлених фактичних обставин у цій справі при відчуженні спадкового майна територіальна громада має право лише на компенсацію вартості спадкового майна за ринковими цінами.

Статтею 1280 ЦК України передбачено, що якщо майно, на яке претендує спадкоємець, що пропустив строк для прийняття спадщини, перейшло як відумерле до територіальної громади і збереглося, спадкоємець має право вимагати його передання в натурі. У разі ж продажу такого майна спадкоємець має право на грошову компенсацію.

Тлумачення зазначеної норми свідчить про те, що право на отримання спадкового майна в натурі виникає у спадкоємця лише якщо майно, що було визнане відумерлою спадщиною, збереглося і не було відчужене територіальною громадою. Якщо ж воно було відчужене іншій особі за договором або не збереглося, то спадкоємець має право лише на компенсацію його вартості у грошовому еквіваленті. А відтак, застосовуючи аналогію закону, територіальна громада в разі відчуження спадкового майна особою, яка не є спадкоємцем, або незбереження цього майна, на користь добросовісного набувача, має право на отримання лише грошової компенсації.

Закон передбачає саме такий спосіб захисту порушеного інтересу територіальної громади та спосіб відновлення її інтересу на спадкове майно за відсутності спадкоємців (ст. 16 ЦК України) та у разі продажу спадкового майна іншій особі, якщо остання є добросовісним набувачем.

Детальніше з текстом постанови ВС у складі ОП КЦС від 09 грудня 2024 року у справі № 754/446/22 (провадження № 61-7349сво23) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124186734>.

Огляд судової практики Верховного Суду щодо визнання спадщини відумерлою. Рішення, внесені до ЄДРСР, з 2018 до 2025 року / Упоряд.: управління аналітичної та правової роботи Касаційного цивільного суду департаменту аналітичної та правової роботи / Відпов. за вип.: суддя ВС у КЦС, канд. юрид. наук, доцент В. І. Крат. Київ, 2025. – 32 с.

Застереження: видання містить короткий огляд деяких судових рішень Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 @supremecourt_ua

 t.me/supremecourtua

 x.com/supremecourt_ua

 so.supreme.court.gov.ua